

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Στο βιβλίο του *Συναντήσεις στην Ελλάδα*, ο Ion Brad αφηγείται σε αυτοβιογραφικό τόνο, υπό μορφή απομνημονευμάτων, μια σημαντική περίοδο των ρουμανο-ελληνικών σχέσεων, αποκαλύπτοντας εκ των έσω ορισμένες πτυχές της διπλωματικής δραστηριότητας, η οποία συγκεντρώνει το ζωηρό ενδιαφέρον του ευρύτερου κοινού.

Εκπρόσωπος της «κλασικής» -κατά κάποιο τρόπο- σχολής της ρουμανικής διπλωματίας, ο Ion Brad ανήκει στις προσωπικότητες από το χώρο του πολιτισμού, οι οποίες κλήθηκαν κατά καιρούς να εκπροσωπήσουν τη χώρα στο εξωτερικό, προσδίδοντας στη ρουμανική διπλωματία την αίγλη της δικής τους υπόστασης. Τεκμήριο της διπλής ιδιότητας του συγγραφέα, ως λογοτέχνη και ως και διπλωμάτη, έκφραση μιας πολυσύνθετης φυσιογνωμίας, το βιβλίο βρίθει πολιτισμικών και ιστορικών αναφορών, χωρίς ωστόσο να αποτελεί μια στεγνή «ιστορικήζουσα» προσέγγιση (με τη στενή σημασία της λέξεως).

Το βιβλίο αυτό, λοιπόν, που καλύπτει το σύνολο της 9ετούς και πλέον θητείας του Ion Brad ως πρέσβη της Ρουμανίας στην Αθήνα (1973-1982), παρουσιάζει σε αντικειμενική, πραγματολογική προοπτική τη δυναμική των διμερών σχέσεων, σε μια εποχή που η Ελλάδα ζούσε τη δημοκρατική της παλιγγενεσία, ενώ η ζωή στη Ρουμανία έπαιρνε μια τροπή όλο και περισσότερο εσωστρεφή, υπό την πίεση και το βάρος του αυταρχικού, δικτατορικού καθεστώτος της.

Με τη χαρισματική, εμπνευσμένη γραφή του και με τη βαθειά γνώση των πραγμάτων της εποχής εκείνης, ο συγγραφέας ανοίγει, με αυτό το βιβλίο-ντοκουμέντο νέες προοπτικές ορισμένων σημαντικών ιστορικών στιγμών, αλλά και της εξέλιξης, σε βάθος χρόνου, των αμοιβαίων ρουμανο-ελληνικών σχέσεων και δεσμών φιλίας μεταξύ των δύο χωρών. Το λογοτεχνικό είδος των απομνημονευμάτων επιτρέπει στο συγγραφέα να βρει έναν προσωπικό τόνο για την καταγραφή των αντικειμενικών δεδομένων, σε μία συναρπαστική περιγραφή της ύστερης φάσεως της στρατιωτικής δικτατορίας των συνταγματαρχών στην Ελλάδα. Παράλληλα εξιστορεί τα διαβήματα που έγιναν σε διπλωματικό επίπεδο ενόψει της

στορεί τα διαβήματα που έγιναν σε διπλωματικό επίπεδο ενόψει της σχεδιαζόμενης επίσκεψης του ζεύγους Τσαουσέσκου στην Αθήνα. Αξέχαστες μένουν και οι πολύ ζωντανές προσωπογραφίες και ψυχογραφίες των διαφόρων μορφών της εγχώριας πολιτικής, διπλωματικής, πολιτιστικής και καλλιτεχνικής ζωής, τις οποίες συνάντησε ο Πρέσβης της Ρουμανίας κατά την αποστολή του στην Ελλάδα· συναντήσεις οι οποίες τεκμηριώνουν εξάλλου την ποικιλομορφία των ασχολιών και την ευρύτητα των διπλωματικών δραστηριοτήτων του Ion Brad στην Αθήνα.

Η απτή όμως κληρονομιά του πρέσβη Ion Brad, ένα από τα πιο σημαντικά επιτεύγματα της θητείας του, ήταν η ανέγερση, σε αθηναϊκή συνοικία, ιδιόκτητης έδρας της ρουμανικής διπλωματικής αποστολής στην Ελλάδα.

Διέτρεξα με μεγάλο ενδιαφέρον τις σελίδες αυτού του τόμου, που συγκεντρώνει τις σημαντικότερες στιγμές, αλλά και την πολύτιμη εμπειρία του λαμπρού προκατόχου μου, με στόχο να εντοπίσω ποιες συγκεκριμένα ήταν οι συντεταγμένες της διπλωματικής δραστηριότητας *in illo tempore*. Διαπίστωσα δε ότι, παρά τη χρονική απόσταση, η καλλιέργεια και η προώθηση των δεσμών ανάμεσα σε λαούς και ανθρώπους παραμένει η διαχρονική ουσία της διπλωματίας, πέραν της ανεξέλεγκτης αλληλουχίας των περιστάσεων και των πολιτικών καθεστώτων.

Αδιάσειστη μαρτυρία για την αλήθεια αυτήν, το έργο του συγγραφέα και διπλωμάτη Ion Brad, αποτελεί σημείο αναφοράς στην ιστορία της ελληνικής και ρουμανικής διπλωματίας, το οποίο έρχεται να εμπλουτίσει τις κοινές αξίες της πολιτιστικής κληρονομιάς των δύο χωρών μας.

Ο Πρέσβης της Ρουμανίας
George Ciamba

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με αγάπη προς τη χώρα του συγγραφέα επιχειρώ να γράψω τον πρόλογο στο βιβλίο του πρώην πρέσβη στην Ελλάδα κ. Ion Brad. Η ιδιότητά του ως αναγνωρισμένου συγγραφέα της Ρουμανίας του επιτρέπει να γράψει το βιβλίο του με απλότητα και χάρη ενώ η ιδιότητά του ως πρέσβευς ξένης χώρας στην Ελλάδα του χρησίμευσε να γράψει με ειλικρίνεια και αλήθεια όσα έμαθε και πληροφορήθηκε για πρόσωπα και πολιτικούς της Ελλάδος εκείνη τη δύσκολη εποχή της στρατιωτικής δικτατορίας. Το βιβλίο είναι καθαρά πολιτικό, χωρίς ίχνος προσωπικής διηγήσεως για όσα έζησε στη χώρα μας. Αποδεικνύεται άριστος αναλυτής των διπλωματικών σχέσεων της Ελλάδος με διάφορες χώρες την εποχή της θητείας του, και πολιτικός με πλήρη κατανόηση των όσων συνέβαιναν στην Κυβέρνηση των στρατιωτικών. Εύκολα του αναγνωρίζεται από τον αναγνώστη η ικανότητα της προσωπογραφίας των ισχυρών της τότε δικτατορίας.

Σε μας, τους Έλληνες το βιβλίο προσφέρει με κάθε λεπτομέρεια μια παράθεση των γεγονότων της εποχής, τα οποία περιγράφει με αντικειμενικότητα, με μόνη εξαίρεση ένα μόλις διακρινόμενο αντιαμερικανισμό, φυσικό επακόλουθο της προελεύσεώς του από χώρα του ανατολικού μπλοκ.

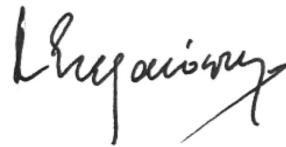
Διηγείται την πραγματική ανησυχία για ένα νέο και άπειρο διπλωμάτη προκειμένου να ρυθμίσει τις λεπτομέρεις της επικείμενης –τότε– επίσκεψης στην Ελλάδα του τότε Προέδρου Τσαουσέσκου ευτυχώς γι' αυτόν αναβληθείσης δι' αργότερα, λόγω εξελίξεων στην πολιτική ζωή της χώρας μας. Χαρακτηριστικό του επίσης δικτατορικού καθεστώτος της χώρας του είναι οι λεπτομερείς πληροφορίες που ζητούντο από το Υπουργείο Εξωτερικών της Ρουμανίας αλλά και η επιθυμία του Τσαουσέσκου και της γυναίκας του να έχουν αυτές πλήρως τακτοποιηθεί.

Την πολιτική κατάσταση της Ελλάδος περιγράφει με λεπτομέρειες, που ασφαλώς του είχαν επιτρέψει να στέλνει ακριβείς εκθέσεις στο Υπουργείο του.

Οι αναφορές του σε πρόσωπα –που ε γνώρισε τότε– της πολιτικής ζωής είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσες, παρά την επιφυλακτικότητα που του συνίσταται από το Βουκουρέστι είτε πρόκειται για κυβερνητικούς, είτε για αντιστασιακούς αντιπολιτευόμενους. Με ιδιαίτερη έμφαση, τέλος αναφέρεται στο Κυπριακό πρόβλημα, που ήταν τότε πολύ σημαντικό για την Ελλάδα.

Ο αναγνώστης, τέλος, του βιβλίου θα χαρεί τον λογοτεχνικό τρόπο της συγγραφής του. Για μένα ήταν πολύ ευχάριστη η ανάγνωση την οποία δεν έκανα υποχρεωτικά για να γράψω τον φτωχό πρόλογο που υπογράφω, αλλά με ευχαρίστηση για να ξαναθυμηθώ τα ευτυχώς περασμένα.

Κωνσταντίνος Στεφανόπουλος
π. Πρόεδρος της Δημοκρατίας

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΗ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΗ ΙΟΝ ΜΠΡΑΝΤ

Αποτελεί ιδιαίτερη τιμή και χαρά για μένα η σύντομη αυτή παρουσίαση του Ρουμάνου διπλωμάτη, συγγραφέα και φίλου Ιόν Μπραντ. Ο Ιόν Μπραντ είναι ο πρωτότοκος γιος μιας αγροτικής οικογένειας εννέα παιδιών, γεννημένος το 1929 στο χωριό Πανάντε, δίπλα στην πόλη Μπλαζ της κεντρικής Τρανσυλβανίας. Στην ίδια τοποθεσία είχε γεννηθεί 120 χρόνια πριν και ο επονομαζόμενος πατέρας της ρουμανικής φιλολογίας, Τιμοτέι Τσιπάριου, γιος και αυτός αγροτικής οικογένειας που έμαθε μόνος του 15 γλώσσες, συμπεριλαμβανομένων φυσικά τόσο της αρχαίας όσο και της νέας ελληνικής. Έχοντας από μικρός ένα τέτοιο παράδειγμα προς μίμηση, ο Ιόν Μπραντ φοίτησε και αυτός στα ίδια σχολεία που συγκαταλέγονται μεταξύ των παλαιότερων ρουμανικών σχολείων που πρωτολειτούργησαν το 1754 στο Μπλαζ, τη «Μικρή Ρώμη» όπως το είχε ονομάσει το 1866 ο μεγάλος ποιητής Εμινέσκου. Μετά την ολοκλήρωση των λυκειακών του σπουδών στο Μπλαζ, ο Ιόν Μπραντ σπούδασε φιλολογία στο Κλουζ, μία σημαντική πανεπιστημιακή πόλη που αναπτύχθηκε κυρίως μετά την ενοποίηση όλων των ρουμανικών εδαφών το 1918.

Ελλείψει χρόνου σήμερα δε θα μπορέσουμε να παρουσιάσουμε το σύνολο του συγγραφικού του έργου που ξεκίνησε το 1947 και περιλαμβάνει, τα τελευταία εξήντα χρόνια, ισάριθμα έργα ποίησης, πεζογραφίας, δραματοουργίας, απομνημονεύματα και μεταφράσεις.

Σε ηλικία 24 ετών εξελέγη γραμματέας του παραρτήματος της Ένωσης Συγγραφέων του Κλουζ, ενώ εξακολουθεί να διατηρεί μια σειρά αξιώματα στο χώρο των γραμμάτων μετά την αναχώρησή του για το Βουκουρέστι, μεταξύ των οποίων και του υφυπουργού Πολιτισμού στο διάστημα μεταξύ 1968-1973. Όταν διορίστηκε πρεσβευτής της Ρουμανίας στην Ελλάδα σε ηλικία 44 ετών ήταν ο νεαρότερος μεταξύ των ομολόγων του στην Αθήνα. Παρέμεινε στη θέση του πρεσβευτή επί εννέα χρόνια και τρεις μήνες, έχοντας διατελέσει και κοσμήτορας του διπλωματικού σώματος μετά το Νίκο Κρανιδιώτη, διάσημο Κύπριο συγγραφέα και ποιητή.

Σε μία ταραχώδη εποχή με πολλές πολιτικές αλλαγές στο πλαίσιο της αναζήτησης και της εδραίωσης της δημοκρατίας ο Ιόν Μπραντ, ως εκπρόσωπος μιας χώρας με διαφορετικό κοινωνικο-πολιτικό προσανατολισμό εκείνα τα χρόνια, συνέβαλε αποφασιστικά στην ανανέωση και διεύρυνση των σχέσεων Ελλάδας-Ρουμανίας, δύο χωρών που υπήρξαν ανέκαθεν φιλικές η μία προς την άλλη, αποδεικνύοντας έτσι ότι ο πολιτισμός μπορεί πράγματι να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διπλωματία.

Στη συνείδηση του ρουμανικού αλλά και του ελληνικού λαού ο Ιόν Μπραντ υπήρξε και παραμένει τόσο σημαντικός συγγραφέας όσο και εμπνευσμένος και αποτελεσματικός διπλωμάτης που συνέβαλε στην ευόδωση των στόχων πολλών επισκέψεων υψηλού επιπέδου, κυρίως στο διάστημα κατά το οποίο η κατάρρα του «σιδηρού παραπετάσματος» εξακολουθούσε να κατατρέχει τους λαούς αυτής της βασιανισμένης περιοχής που δεν μπορούσαν, εξαιτίας της, να κοιτάξουν ο ένας τον άλλο στα μάτια ή να αναζητήσουν και να πορευτούν μαζί στο δρόμο της συνεργασίας και της ειρήνης.

Παρά τα πολλά προς επίλυση προβλήματα με τα οποία ήταν επιφορτισμένος, ο Ιόν Μπραντ συνέχισε τη συγγραφική του δραστηριότητα κατά τη διάρκεια της πρεσβευτικής του θητείας εκδίδοντας μία σειρά πεζογραφήματα, εκ των οποίων ένα σχετικά με τη Χερσόνησο του Άθω όπου Ρουμάνοι, Έλληνες, Ρώσοι, Σέρβοι και Βούλγαροι μοναχί συμβιώνουν εδώ και χίλια χρόνια. Εξέδωσε, επίσης, πολλές ποιητικές συλλογές και μετέφρασε από τα ελληνικά δύο μεγάλες ποιητικές ανθολογίες.

Τα χρόνια κατά τα οποία εκπροσώπησε τη Ρουμανία στην Ελλάδα αντικατοπτρίζονται επίσης και στους έξι τόμους των απομνημονευμάτων του Ιόν Μπραντ με τίτλο «Πρεσβευτής στην Αθήνα», από όπου πρόκειται και εμείς με τη σειρά μας να επιλέξουμε και να μεταφράσουμε ορισμένα αποσπάσματα με τίτλο *Μυστικές συναντήσεις στην Ελλάδα*.

Έτσι πιστεύω πως θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε πληρέστερα τη βαρύτητα, και τότε και τώρα, της δράσης αυτού του προικισμένου και εργατικού ανθρώπου στο πλαίσιο της δυναμικής των ελληνορουμανικών σχέσεων. Ο διπλωμάτης Ιόν Μπραντ ήταν και είναι πραγματικός φίλος της Ελλάδας, της Θεσσαλονίκης και όλων μας.

Απόστολος Πατελάκης
Καθηγητής Ρουμανικής στη Σχολή Βαλκανικών Σπουδών (ΙΜΧΑ)

ΓΙΑΤΙ ΑΓΑΠΩ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ;

Αυτή είναι μία ερώτηση την οποία έχω δεχτεί πάρα πολλές φορές από τους Ρουμάνους και Έλληνες φίλους μου, κυρίως μετά την ολοκλήρωση της θητείας μου ως πρέσβη στην Αθήνα. Για όλους αυτούς αλλά και για μένα τον ίδιο η απάντηση δεν μπορούσε και δεν μπορεί να είναι παρά μία και μοναδική:

Αγαπώ την Ελλάδα επειδή την γνωρίζω! Και επειδή και εκείνη, σαν μια αληθινή αγάπη, με γνωρίζει και εμένα. Και είμαι υπερήφανος που η αγάπη η οποία μας συνδέει δεν γερνάει μαζί με μένα.

Τη γνώρισα πρώτα, ήδη από την νεανική μου ηλικία, μέσα από τη μυθολογία και την ιστορία της, μέσα από τα βιβλία των μεγάλων ποιητών και φιλοσόφων της, από τον Όμηρο και τον Ηρόδοτο, τον Σωκράτη, τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη μέχρι την πλειάδα μερικών σύγχρονων, τους οποίους έχω γνωρίσει προσωπικά και των οποίων έργα έχω αποδώσει στη ρουμανική γλώσσα.

Αγαπώ την Ελλάδα επειδή στη συνέχεια τη γνώρισα άμεσα. Την περίοδο του ήρεμου καλοκαιριού του 1966, ως επισκέπτης, όταν τίποτα δεν προοικονομούσε την επικείμενη καταιγίδα του στρατιωτικού πραξικοπήματος της ερχόμενης άνοιξης.

Και ξαναήλθα στην Ελλάδα μόλις το φθινόπωρο του 1973, όταν η θυσία των νέων του Πολυτεχνείου των Αθηνών κλόνισε συθέμελα το στρατιωτικό καθεστώς. Ξαναήλθα για να συμμετάσχω από το καλοκαίρι του 1974 στη δημοκρατική ανανέωση και έπειτα, για να παρατηρώ τα συλλαλητήρια και τις εκλογές και να προσαρμοστώ στην εναλλαγή εκείνων των οκτώ κυβερνήσεων, κατά τη διάρκεια των εννέα ετών και τριών μηνών της διπλωματικής μου αποστολής.

Ανάμεσα στις πολλές και συγκινητικές συναντήσεις και γεγονότα, έχουν χαραχθεί στη μνήμη μου οι συμμετοχές στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, η επίσκεψη στα αρχαιολογικά ευρήματα της Βεργίνας, αλλά περισσότερο από όλα η επίσκεψη στα μοναστήρια και στις σκίτες στο «Πε-

ριβόλι της Παναγίας» όπως αποκαλούν οι Έλληνες το Άγιο Όρος. Διδάχθηκα, λοιπόν, και από εκεί πως μια ειρηνική συμβίωση μεταξύ Ρουμάνων και Ελλήνων ήταν πάντοτε –και είμαι πεπεισμένος πως έτσι θα παραμείνει– ένα δώρο από τον Θεό.

Γνωρίζοντας μέσα από αυτό το πρίσμα την Ελλάδα και τους ανθρώπους της μπόρεσα να γράψω μεταξύ άλλων και το βιβλίο *Στη χώρα των θεών ή Ένα λυρικό ταξίδι στην Ελλάδα*, και να δοκιμάσω, με τη βοήθεια της κόρης μου Λία, να αποδώσω στη ρουμανική γλώσσα έργα μεγάλων σύγχρονων ποιητών, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων της «ποιητικής σχολής» της Θεσσαλονίκης.

Περιπλανήθηκα, είτε στην πραγματικότητα είτε μέσα από τα έργα των απογόνων του Ομήρου, στη χλιοματωμένη γη, στα βουνά, στις θάλασσες και στα νησιά της Ελλάδας, για να μπορώ να πω εντέλει πως οποιοσδήποτε Ρουμάνος, και όχι μόνο ένας πρέσβης-ποιητής, αισθάνεται την Ελλάδα ως τη χώρα που βρίσκεται ψυχικά πιο κοντά στη Ρουμανία από οποιαδήποτε άλλη.

Έτσι όπως γνωρίζουμε ότι, ήδη από την αρχαιότητα, οι Έλληνες αναζητώντας το αινιγματικό «χρυσόμαλλο δέρας» αισθάνονταν και εκείνοι καλά στη γη της Ρουμανίας, απ' όπου ξεκίνησε η Επανάσταση του 1821.

Εδώ θα μπορούσα να κλείσω αυτή τη δήλωση αγάπης για την Ελλάδα. Αλλά δεν θα ήταν πλήρης αν δεν προσέθετα κάποιες τελικές σκέψεις.

Είναι φυσικό να απευθύνω ένα ειλικρινές και γεμάτο ευγνωμοσύνη ευχαριστώ στον φίλο μου Απόστολο Πατελάκη, για την προετοιμασία και την έκδοση του έργου μου *Μυστικές συναντήσεις στην Ελλάδα*, ο οποίος είχε την ιδέα της μετάφρασης και της δημοσίευσης αυτού του βιβλίου, όντας πεπεισμένος ότι μπορεί να συμβάλει στη μελέτη και την καλύτερη κατανόηση, στην εποχή μας, των τόσο παλαιών ελληνορουμανικών σχέσεων.

Ευχαριστώ επίσης τον κ. Πέτρο Παπασαραντόπουλο, εκδότη, ο οποίος, σε μια δύσκολη οικονομική περίοδο, συμπεριέλαβε το έργο μου στον κατάλογο των εκδόσεων κύρους Επίκεντρο.

Επίσης, ευχαριστώ τους εξαιρετικούς μεταφραστές Βασιλική Νερατζάκη και Απόστολο Πατελάκη για τον κόπο τους.

Μια ειδική μνεία οφείλεται στον Καθηγητή Ιστορίας, Σπυρίδων Σφέτα, από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, για τις ιστορικές

σημειώσεις και επεξηγήσεις του, οι οποίες είναι αναγκαίες για τους αναγνώστες, ιδίως για τους νέους, οι οποίοι δεν έχουν ζήσει τα γεγονότα που αναφέρονται στο βιβλίο μου.

Πώς θα μπορούσα να μην εκφράσω την πραγματική μου ευγνωμοσύνη προς τον κ. Κωστή Στεφανόπουλο, πρώην Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας, τον οποίο γνώρισα και στην Αθήνα και στο Βουκουρέστι, για την προθυμία του να διαβάσει και να προλογίσει θαυμάσια το παρόν έργο.

Και τέλος, φυσικά, απευθύνω τις πιο εγκάρδιες ευχαριστίες προς τον κ. George Ciamba, Πρέσβη της Ρουμανίας στην Αθήνα, ο οποίος συνεχίζει με εξαιρετική επιτυχία, στις νέες συνθήκες ελευθερίας, τις προσπάθειες τις οποίες κάναμε εγώ και οι συνεργάτες μου κατά τους ταραγμένους εκείνους καιρούς.

Βουκουρέστι, 26 Οκτωβρίου 2011
Ion Brad

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα και την οριστική ένταξη της χώρας στο δυτικό στρατόπεδο, η Ρουμανία ήταν η μοναδική βαλκανική, κομμουνιστική χώρα με την οποία η Ελλάδα δεν είχε ουσιαστικά διμερή προβλήματα. Παρά την εξομάλυνση των ελληνογιουγκοσλαβικών διπλωματικών σχέσεων το 1950-51 το Μακεδονικό επηρέαζε τις διμερείς ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις. Οι ελληνοβουλγαρικές σχέσεις επηρεάζονταν μέχρι το 1964 από το ζήτημα των πολεμικών επανορθώσεων που η Βουλγαρία όφειλε να καταβάλει στην Ελλάδα. Το 1964 οι ελληνοβουλγαρικές διπλωματικές σχέσεις αποκαταστάθηκαν πλήρως σε πρεσβευτικό επίπεδο, μετά την καταβολή από τη Βουλγαρία ενός συμβολικού ποσού σε είδος, ωστόσο δεν είχε εξαλειφθεί το πνεύμα της αμοιβαίας καχυποψίας, καθόσον η Βουλγαρία ήταν το κύριο στήριγμα της Σοβιετικής Ένωσης στα Βαλκάνια. Με την Αλβανία η Ελλάδα αποκατέστησε διπλωματικές σχέσεις σε πρεσβευτικό επίπεδο το 1971, ωστόσο το ζήτημα της ελληνικής μειονότητας στη Βόρειο Ήπειρο παρέμεινε εκκρεμές και η εμπόλεμη κατάσταση μεταξύ των δύο χωρών δεν είχε αρθεί.

Μεταπολεμικά, το βασικό ζήτημα που είχε τεθεί προς διαπραγμάτευση μεταξύ Αθήνας και Βουκουρεστίου ήταν οι αποζημιώσεις που όφειλε να καταβάλει το ρουμανικό κράτος για την εθνοποίηση των περιουσιών των Ελλήνων της Ρουμανίας. Το ζήτημα αυτό ρυθμίστηκε κατά βάση, και έτσι το 1956 αποκαταστάθηκαν οι ελληνορουμανικές διπλωματικές σχέσεις. Ωστόσο, οι ελληνικές κοινότητες δεν είχαν σχολεία και εκκλησίες. Όταν η ελληνική πλευρά έθιξε το ζήτημα της λειτουργίας σχολείων και εκκλησιών για τους Έλληνες της Ρουμανίας, η Ρουμανία, αν και κομμουνιστική χώρα, απαίτησε ως αντιστάθμισμα το διορισμό ενός Ορθόδοξου επισκόπου για τους Βλάχους της Θεσσαλίας. Ήταν μια κίνηση αντιπερισπασμού.

Στη δεκαετία του '50 η Ρουμανία, μέλος του Συμφώνου της Βαρσοβίας, ήταν πιστός εταίρος της Σοβιετικής Ένωσης. Ο γενικός γραμματέας του Ρουμανικού Κομμουνιστικού Κόμματος, ο Γκεόργκε Γκεοργκίου-

Ντεζ, έχοντας εξαρθρώσει τη σταλινική ομάδα μετά το 1948 (Άννα Πάουκερ, Βασίλε Λούκα), στο όνομα της καταπολέμησης του σιωνισμού, έκρινε ότι δεν υπήρχε λόγος αποσταλινοποίησης του ρουμανικού κόμματος και μεταρρυθμίσεων, όταν ο Χρυστσώφ ανέλαβε την εξουσία. Ο ίδιος απλώς παραιτήθηκε από τη θέση του πρωθυπουργού, την οποία ανέλαβε ο πειθήνιος Κίβου Στόικα. Η Ρουμανία συνέβαλε στην κατάπνιξη της ουγγρικής εξέγερσης το 1956 και χρησιμοποιήθηκε από τη σοβιετική πλευρά για την προώθηση της σοβιετικής βαλκανικής πολιτικής. Στην προσπάθειά της να εξασθενήσει το Βαλκανικό Σύμφωνο του 1953-54 που υπογράφηκε από την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Γιουγκοσλαβία ως αμυντικό σύμφωνο κατά της σοβιετικής απειλής, η Σοβιετική Ένωση ενέπλεξε και το ρουμανικό παράγοντα. Με σοβιετική παρακίνηση ο Ρουμάνος πρωθυπουργός Στόικα υπέβαλε στις βαλκανικές κυβερνήσεις, το Σεπτέμβριο του 1957, πρόταση για τη σύγκληση μιας βαλκανικής συνδιάσκεψης, στην οποία θα συζητούνταν θέματα οικονομικής συνεργασίας και συλλογικής ασφάλειας. Ο κύριος σκοπός της πρότασης, που απορρίφθηκε από την Ελλάδα και την Τουρκία, ήταν η περαιτέρω εξασθένιση του Βαλκανικού Συμφώνου και της νοτιονατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ. Τον Ιούνιο του 1959 η Ρουμανία υπέβαλε νέα πρόταση για συνάντηση των πρωθυπουργών των βαλκανικών κρατών με σκοπό τα Βαλκάνια να μετατραπούν σε ζώνη ειρήνης υπό την εγγύηση των Μεγάλων Δυνάμεων. Πρότεινε, συγκεκριμένα, την υπογραφή μιας συμφωνίας για συλλογική ασφάλεια και για τη μη εγκατάσταση πυρηνικών όπλων και πυραύλων στα Βαλκάνια. Ήταν μια σοβιετική αντίδραση στα σχέδια του ΝΑΤΟ για εγκατάσταση πυρηνικών όπλων στην Ελλάδα και την Τουρκία. Η Ελλάδα απέρριψε την πρόταση.

Κύριο χαρακτηριστικό της Ρουμανίας ήταν η ημιανεξάρτητη πολιτική της έναντι της Μόσχας από τις αρχές της δεκατίας του '60. Τα πρωταρχικά αίτια της σοβιετορουμανικής «ψύχρανσης» ήταν κυρίως οικονομικά: η κατηγορηματική άρνηση του Βουκουρεστίου να δεχτεί τα σχέδια του Χρυστσώφ για έναν καταμερισμό των σοσιαλιστικών χωρών εντός της ΚΟΜΕΚΟΝ, ποιες χώρες, δηλαδή, θα παρήγαγαν αγροτικά προϊόντα και ποιες θα ανέπτυσαν βαριά βιομηχανία. Η Ρουμανία φοβόταν ότι θα μετατρεπόταν σε προμηθευτή αγροτικών προϊόντων και πρώτων υλών στους Σοβιετικούς σε βάρος της δικής της βιομηχανικής ανάπτυξης. Η

απόφαση του Χρυστσώφ να εγκαταστήσει πυραύλους στην Κούβα, χωρίς να ενημερώσει τα άλλα μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας, αποτέλεσε αιτία επιπρόσθετων τριβών μεταξύ Βουκουρεστίου και Μόσχας. Στην κρίση της Κούβας η Ρουμανία δεν συνέπλευσε με τους Σοβιετικούς και η Ρουμανία διαβεβαίωσε τους Αμερικανούς ότι θα τηρήσει ουδέτερη στάση σε περίπτωση αμερικανοσοβιετικού πυρηνικού πολέμου. Το Βουκουρέστι τήρησε επίσης ουδέτερη στάση στη διένεξη Μόσχας-Πεκίνου. Το παραδοσιακό αντισοβιετικό σύνδρομο των Ρουμάνων μετατρεπόταν σε ελεγχόμενο αντισοβιετικό σύνδρομο που εξέπεμπε έναν μετριοπαθή αρχικά εθνικισμό. Στις αρχές του 1962 το όνομα του Στάλιν εξαφανίστηκε από τους δημόσιους δρόμους, το άγαλμα του Στάλιν σε μια νύχτα απομακρύνθηκε από το κέντρο του Βουκουρεστίου. Το Ινστιτούτο Μαξίμ Γκόρκου ενσωματώθηκε στα ινστιτούτα ξένων γλωσσών, η ρωσική γλώσσα δεν ήταν πλέον υποχρεωτική στην εκπαίδευση. Δημοσιεύθηκαν το 1964 από Ρουμάνους ιστορικούς άγνωστα μέχρι τότε χειρόγραφα του Μαρξ για τους Ρουμάνους τα οποία διαφυλάσσονταν στο Διεθνές Ινστιτούτο Κοινωνικής Ιστορίας του Άμστερνταμ. Στα κείμενα αυτά ο Μαρξ τόνιζε ότι η ρωσική προσάρτηση της Βεσσαραβίας το 1821 συνιστούσε παραβίαση του διεθνούς δικαίου, διότι οι παραδουνάβιες ηγεμονίες ήταν αυτόνομες. Σε μια μεταφορική ερμηνεία φωτογραφιζόταν η σοβιετική προσάρτηση της Βεσσαραβίας το 1940 και το 1944. Οι αναφορές του Μαρξ στην κατάνιξη της επανάστασης του 1848 στη Βλαχία από τα τσαρικά στρατεύματα χρησιμοποιήθηκαν ως επιβεβαίωση των επεκτατικών βλέψεων της Ρωσίας και μεταφορικά της Σοβιετικής Ένωσης. Ο εθνικός κομμουνισμός της Ρουμανίας καταξίωνε στη συνείδηση των Ρουμάνων το Κομμουνιστικό Κόμμα, που υπέφερε από το στίγμα της εθνοπροδοσίας του Μεσοπολέμου. Το Ρουμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα είχε στελεχωθεί στον Μεσοπόλεμο από Εβραίους, Ούγγρους και Βούλγαρους. Το 1924 είχε κηρυχθεί παράνομο στη Ρουμανία λόγω της υιοθέτησης της γραμμής της Κομμουνιστικής Διεθνούς για την απόσχιση της Βεσσαραβίας και της Τρανσυλβανίας από τη Ρουμανία. Το 1944 ανήλθε στην εξουσία λόγω της εισόδου σοβιετικών στρατευμάτων στη χώρα.

Την ίδια πολιτική ακολούθησε και ο διάδοχος του Ντεζ, ο Νικολάε Τσουασέσκου (1965-1989). Η Ρουμανία του Τσουασέσκου ήταν η μόνη κομμουνιστική χώρα στην Ευρώπη που δεν διέκοψε τις διπλωματικές

σχέσεις με το Ισραήλ το 1967, στον πόλεμο των έξι ημερών. Ο Τσαουσέσκου καταδίκασε την επέμβαση του Συμφώνου της Βαρσοβίας στην Τσεχοσλοβακία, τον Αύγουστο του 1968, για την κατάπιξη της «άνοιξης της Πράγας» ως μια επαίσχυντη στιγμή στο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα. Το κύρος του Τσαουσέσκου αυξήθηκε στο δυτικό κόσμο. Τον Αύγουστο του 1969 επισκέφθηκε το Βουκουρέστι ο Αμερικανός Πρόεδρος Νίξον. Διαπιστώθηκε ότι δεν υπάρχουν εκκρεμή ζητήματα μεταξύ Αμερικής και Ρουμανίας. Συμφωνήθηκε να ανοίξει αμερικανική βιβλιοθήκη στη Ρουμανία και ρουμανική στην Αμερική και να προωθηθούν οι διμερείς οικονομικές σχέσεις. Τον Οκτώβριο του 1970 ο Τσαουσέσκου επισκέφθηκε την Αμερική. Η Αμερική ανέθεσε στη Ρουμανία το ρόλο του διαμεσολαβητή και του κομιστή των αμερικανικών μηνυμάτων προς το Πεκίνο για την αμερικανοκινεζική προσέγγιση. Αυτός ήταν ο βασικός λόγος της επίσκεψης του Τσαουσέσκου στην Κίνα τον Ιούνιο του 1971. Η αμερικανική ανταμοιβή υπήρξε γενναιόδωρη. Το 1972 η Ρουμανία έγινε μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Όταν το Δεκέμβριο του 1973 ο Τσαουσέσκου επισκέφθηκε πάλι την Αμερική, υπογράφηκε η διακήρυξη των αρχών πάνω στις οποίες στηρίζονταν οι διμερείς αμερικανορουμανικές σχέσεις: το δικαίωμα κάθε χώρας για ύπαρξη, ανεξαρτησία και κυριαρχία, ισοτιμία όλων των κρατών, το δικαίωμα κάθε χώρας να αναπτύσσει το οικονομικό και πολιτικό της σύστημα, ειρηνική διευθέτηση των διαφορών, διεθνής συνεργασία. Το 1975 η Αμερική υπέγραψε εμπορική σύμβαση με τη Ρουμανία η οποία εξασφάλισε τη ρήτρα του «μάλλον ευνοουμένου μέρους». Λόγω της ειδικής σχέσης της Ρουμανίας με τη Σοβιετική Ένωση, η Δύση εκτιμούσε ότι, σε περίπτωση σύγκρουσης Ανατολής-Δύσης, η Ρουμανία θα τηρούσε ουδετερότητα, και για το λόγο αυτό στήριζε οικονομικά τη Ρουμανία. Ο Τσαουσέσκου απέρριψε το 1978 την πρόταση του Μπρέζνιεφ για εξοπλισμό των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας με πυρηνικά όπλα και ζήτησε να εξαιρεθεί η Ρουμανία από το εξοπλιστικό αυτό πρόγραμμα. Ανέλαβε και πάλι διαμεσολαβητική προσπάθεια για την προσέγγιση της Αιγύπτου με το Ισραήλ το 1978, ικανοποιώντας τους Αμερικανούς. Η Ρουμανία σύσφιξε τις σχέσεις με τον Τίτο και τους Αδέσμευτους και καταδίκασε έμμεσα τη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν, χωρίς όμως η Ρουμανία στον ΟΗΕ να ψηφίσει υπέρ της αποχώρησης των Σοβιετικών από το

Αφγανιστάν, χωρίς, δηλαδή, να θίξει άμεσα σοβιετικά συμφέροντα την κρίσιμη στιγμή. Η Ρουμανία παρέμεινε μέλος του Συμφώνου της Βαρσοβίας, δεν συμμετείχε όμως σε στρατιωτικά γυμνάσια εκτός ρουμανικού εδάφους. Ο Τσαουσέσκου οικοδομούσε το σοσιαλισμό με καπιταλιστικό χρήμα, χωρίς να προσβάλλει ζωτικά σοβιετικά συμφέροντα.

Κατά την επίσκεψή τους στην Κίνα και τη Βόρεια Κορέα το 1971, ο Τσαουσέσκου και η γυναίκα του, η Έλενα Τσαουσέσκου, ενθουσιάστηκαν από την πολιτιστική επανάσταση του Μάο και το καθεστώς της προσωπολατρίας των ηγετών της Κίνας και της Βόρειας Κορέας που παρέπεμπε στο σταλινικό παρελθόν. Το κινεζικό κομμουνιστικό μοντέλο, *ο συνδυασμός του νεοσταλινισμού με τον κινεζικό εθνικισμό*, απέβη ελκυστικό για τον Τσαουσέσκου. Αναζητώντας ένα πρότυπο άσκησης εξουσίας στο κομμουνιστικό στρατόπεδο, ο Τσαουσέσκου από τα μέσα του 1971 εισήγαγε στη Ρουμανία μια μίνι πολιτιστική επανάσταση. Υπερτονίστηκε ο ηγεμονικός ρόλος του κόμματος στον πολιτικό και κοινωνικό βίο και η πλήρης ιδεολογικοποίηση κάθε πνευματικής και καλλιτεχνικής δραστηριότητας. Η περιορισμένη ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική του Τσαουσέσκου συνοδεύτηκε και από μια έξαρση ρουμανικού εθνικισμού για την προσωπική του προβολή. Προβλήθηκε η δακορωμανική ιστορική συνέχεια στην Τρανσυλβανία, πράγμα που στρεφόταν κατά των ουγγρικών θέσεων για εκκένωση της Δακίας το 271μ.Χ., καθώς και η εφήμερη ένωση της Βλαχίας, Μολδαβίας και Τρανσυλβανίας το 1600 από τον Μιχαήλ τον Γενναίο. Το 1974 η πόλη Κλουζ προσέλαβε την προσωνομία Κλουζ-Ναπόκα από τον ομώνυμο ρωμαϊκό οικισμό. Το 1980 η Ρουμανία γιόρτασε τα 2050 χρόνια από την ίδρυση του δακικού κράτους και οι μορφές του Βουρεβίστα και του Δεκέβαλου προσέλαβαν θρυλικές διαστάσεις. Όταν το 1986 η Ουγγρική Ακαδημία Επιστημών εξέδωσε μια «Ιστορία της Τρανσυλβανίας», υποστηρίζοντας ότι οι Δάκες, μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση (106 μ.Χ.) στην πλειοψηφία τους εξοντώθηκαν από τους Ρωμαίους και το 271 μ.Χ. οι Ρωμαίοι δημόσιοι υπάλληλοι με τα υπολείμματα του ημικρωμαϊσμένου πληθυσμού εγκατέλειψαν οριστικά την Τρανσυλβανία, οι Ρουμάνοι ιστορικοί απάντησαν στη διαστρέβλωση της ιστορίας της Τρανσυλβανίας από τους Ούγγρους ιστορικούς, επισημαίνοντας τον ουγγρικό σοβινισμό και αλυτρωτισμό. Κατά τον Τσαουσέσκου οι εκλατινισθέντες Δάκες αποτελούσαν τη βάση του ρουμανικού έθνους και οι επι-

δράσεις των άλλων φυλών, όπως των Γότθων, των Γέπιδων, των Βανδάλων και των Σλάβων, δεν αλλοίωσαν τη ρουμανική ταυτότητα. Το ζήτημα της Βεσσαραβίας και του молδαβικού έθνους αντιμετωπιζόταν με μεγάλη προσοχή. Στις αρχές του 1976, μετά την Τελική Πράξη του Ελσίνκι και τη διακήρυξη του απαραβιάστου των συνόρων, μια σειρά από άρθρα στο ρουμανικό Τύπο αναφέρονταν στη μεγάλη ιστορική αδικία που διαπράχθηκε σε βάρος της Ρουμανίας τον Ιούνιο του 1940, πράγμα που θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως ανακίνηση ζητήματος αναθεώρησης των συνόρων από τη ρουμανική πλευρά. Ωστόσο ο Τσαουσέσκου, ύστερα από φιλικές συζητήσεις με τους απεσταλμένους της Μόσχας, δήλωσε ότι η Ρουμανία δεν έχει επεκτατικές βλέψεις, αλλά δεν μπορεί να αδιαφορήσει για ιστορικά ζητήματα. Τον Αύγουστο του 1976 ο Τσαουσέσκου επισκέφθηκε τη Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μολδαβίας και αναγνώριζε έμμεσα τη μεταπολεμική διευθέτηση των συνόρων. Ήταν η πρώτη μεταπολεμική επίσκεψη υψηλά ιστάμενου Ρουμάνου πολιτικού στη Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μολδαβίας. Στη δεκαετία του '80 η ρουμανική ιστοριογραφία μιλούσε ανοικτά για την αντεπιστημονικότητα της σοβιετικής θέσης για την ύπαρξη молδαβικού έθνους.

Ο Τσαουσέσκου επέβαλε ένα εσωτερικό καθεστώς προσωπολατρίας σταλινικού τύπου, επηρεαζόμενος καταλυτικά από τη γυναίκα του. Στις νευραλγικές θέσεις τοποθέτησε νέα, έμπιστα και συγγενικά πρόσωπα και το 1974 εισήγαγε το θεσμό του «Προέδρου της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας» για λογαριασμό του. Για να μη δημιουργηθεί μια εσωκομματική αντιπολίτευση, τα κομματικά και κρατικά στελέχη εναλλάσσονταν εκ περιτροπής στις θέσεις τους και μεταθέτονταν από τη μια περιοχή στην άλλη. Για να προσδώσει αυτοκρατορικό μεγαλείο στο Βουκουρέστι, δεν δίστασε να καταστρέψει το ιστορικό κέντρο της πρωτεύουσας τη δεκαετία του '80, προκειμένου να ιδρύσει το «Σπίτι του Λαού», το ρουμανικό «Μέγαρο των Ηλυσίων», και την επιβλητική «Λεωφόρο του Σοσιαλισμού». Η αυτοκρατορική μεγαλομανία του Τσαουσέσκου συνοδευόταν από την ακαδημαϊκή ματαιοδοξία της γυναίκας του. Η Έλενα Τσαουσέσκου επιζητούσε τον τίτλο του επίτιμου διδάκτορα από ξένα Πανεπιστήμια, έγινε μέλος της Ρουμανικής Ακαδημίας Επιστημών, εξέφρασε την επιθυμία να γίνει και Πρόεδρος, αλλά «ατύχησε». Έγινε όμως μέλος της Ακαδημίας Επιστημών στην Αθήνα για πολιτικούς λόγους.

Είναι εμφανής η αντίφαση στην περίπτωση του Τσαουσέσκου. Από τη μια πλευρά η επιβολή ενός νεοσταλινικού καθεστώτος προσωπολατρίας στο εσωτερικό, από την άλλη πλευρά μια ημιανεξάρτητη εξωτερική πολιτική με φυγόκεντρες τάσεις εντός του Συμφώνου της Βαρσοβίας, χωρίς όμως να θίγονται ζωτικά σοβιετικά συμφέροντα. Λόγω του ιδιότυπου αυτού εθνικού κομμουνισμού του Τσαουσέσκου, που λειτουργούσε ως υποκατάστατο της χρεοκοπίας της διεθνιστικής κομμουνιστικής ιδεολογίας, ο Ρουμάνος ηγέτης έχαιρε των συμπαθειών της Δύσης και η Ρουμανία λάμβανε δάνεια από τη Δύση για την ανάπτυξη της βιομηχανίας της. Οι θέσεις του Τσαουσέσκου ότι τα έθνη και όχι οι τάξεις είναι οι κινητήριες δυνάμεις της ιστορίας και ότι το εθνικό κράτος είναι αξεπέραστο ακόμα έβρισκαν θετική απήχηση στο δυτικό κόσμο.

Η Ελλάδα και η Ρουμανία το 1966, ήδη κατά το δεύτερο χρόνο της διακυβέρνησης του Τσαουσέσκου, εγκαινίασαν την ανάπτυξη εμπορικών και πολιτιστικών σχέσεων. Το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους ο πρωθυπουργός της Ρουμανίας, Ίον Μάουερ, και ο υπουργός Εξωτερικών, Κορνέλιου Μανέσκου, επισκέφθηκαν την Αθήνα μετά από πρόσκληση της κυβέρνησης Στεφανόπουλου. Κατά την πρώτη αυτή επίσημη επίσκεψη συζητήθηκε λεπτομερειακά το θέμα της αποζημίωσης των Ελλήνων της Ρουμανίας για την εθνικοποίηση των περιουσιών τους. Οι ελληνορουμανικές εμπορικές ανταλλαγές συνεχίστηκαν απρόσκοπτα κατά τα πρώτα έτη της δικτατορίας των συνταγματαρχών και το Δεκέμβριο του 1970 υπογράφηκε εμπορική σύμβαση που προέβλεπε την εισαγωγή στην Ελλάδα ρουμανικών προϊόντων ύψους 19εκατ. δολαρίων. Η Ρουμανία επιδίωκε τη σύγκληση μιας διαβαλκανικής συνδιάσκεψης σε μόνιμη βάση για τη συζήτηση ενδοβαλκανικών και διεθνών θεμάτων και την υπογραφή πολυμερών συμφωνιών.

Τον Ιούλιο του 1971 επισκέφθηκε επίσημα την Ελλάδα ο Ρουμάνος υπουργός Εξωτερικών Κορνέλιου Μανέσκου. Με την κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου συζήτησε θέματα διεθνούς και διμερούς ενδιαφέροντος. Ως χώρα με ημιανεξάρτητη εξωτερική πολιτική, που καταδίκασε τη σοβιετική εισβολή στην Τσεχοσλοβακία και αψηφούσε το δόγμα Μπρέζνιεφ για την περιορισμένη κυριαρχία των σοσιαλιστικών χωρών, η Ρουμανία έχαιρε των συμπαθειών της Αθήνας. Ένα μήνα πριν από την άφιξη του Μανέσκου

στην Αθήνα, ο Τσαουσέσκου είχε επισκεφθεί το Πεκίνο, εκτελώντας χρέη διαμεσολαβητού για την προσέγγιση Κίνας-Αμερικής. Στο κοινό ανακοινωθέν που εξεδόθη μετά τις συνομιλίες του Μανέσκου στην Αθήνα τονίστηκε η αμοιβαία επιθυμία Ελλάδας-Ρουμανίας για διεύρυνση της συνεργασίας στους τομείς του εμπορίου, της βιομηχανίας, της επιστήμης, της τεχνολογίας και του τουρισμού. Ιδιαίτερη αναφορά έγινε στην ανάγκη συνεργασίας των βαλκανικών λαών στον πολιτικό, οικονομικό, επιστημονικοτεχνικό και πολιτιστικό τομέα με βάση τις αρχές της ανεξαρτησίας, της εθνικής κυριαρχίας, της ισοτιμίας, της μη ανάμιξης στα εσωτερικά άλλων χωρών, της εδαφικής ακεραιότητας και του δικαιώματος κάθε λαού να καθορίζει το δικό του δρόμο, με σκοπό η Βαλκανική Χερσόνησος να καταστεί ζώνη καλής γειτονίας, συνεργασίας, ειρήνης και ασφάλειας. Ο Μανέσκου επέδωσε στον Γεώργιο Παπαδόπουλο πρόσκληση να επισκεφθεί το Βουκουρέστι. Ήταν η πρώτη φορά που δόθηκε πρόσκληση στο δικτάτορα να επισκεφθεί ξένη χώρα. Το ταξίδι του Παπαδόπουλου τελικά δεν πραγματοποιήθηκε, διότι ανέλαβε το 1972 και χρέη αντιβασιλέως. Ενδεικτικό των εγκάρδιων σχέσεων που υπήρχαν μεταξύ Αθήνας και Βουκουρεστίου ήταν η άδεια που δόθηκε στον Ρουμάνο πρέσβη στην Αθήνα, Πακουράρου, να μιλήσει στην ελληνική τηλεόραση, στις 23 Αυγούστου 1971, για την εθνική εορτή της Ρουμανίας, την ανατροπή δηλαδή του Αντωνέσκου στις 23 Αυγούστου 1944. Ήταν η πρώτη φορά που πρέσβης σοσιαλιστικού κράτους εμφανίστηκε στην ελληνική τηλεόραση. Το Νοέμβριο του ίδιου έτους πραγματοποίησε επίσκεψη στο Βουκουρέστι ο αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών Φαίδων Άννινος-Καβαλιεράτος. Συζητήθηκαν γενικά θέματα ευρωπαϊκής ασφάλειας και διμερή, όπως η κατάργηση της βίζας και η ίδρυση μικτών εταιρειών, αλλά χωρίς αποτελέσματα. Πάντως το 1973 ιδρύθηκε ρουμανικό και ελληνικό τμήμα στα εμπορικά επιμελητήρια των δύο χωρών και η Ελλάδα εξέταζε τη συμμετοχή ρουμανικών εταιρειών σε πετρελαϊκές έρευνες στην Ελλάδα.

Στη Ρουμανία φιλοξενούνταν το παράνομο Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας. Οι Έλληνες κομμουνιστές, πολιτικοί πρόσφυγες του εμφυλίου που ζούσαν στη Ρουμανία, είχαν διασπαστεί σε οπαδούς του Κολιγιάννη και του Παρτσαλίδη και η πολιτική τους δράση είχε ατονήσει μετά το σχίσμα του ΚΚΕ το 1968. Ο παράνομος ραδιοφωνικός σταθμός του ΚΚΕ «Η Φωνή της Αλήθειας» με εκπομπές κατά της χούντας είχε μεταφερθεί

από το Βουκουρέστι στο Χάλε της Λειψίας. Ωστόσο, η παρουσία Ελλήνων πολιτικών προσφύγων από τον εμφύλιο στη Ρουμανία δεν επηρέαζε τις διμερείς σχέσεις. Από την πλευρά της η Ρουμανία δεν θεώρησε σκόπιμο, στον απόηχο της βουλγαρογιουγκοσλαβικής διένεξης για το Μακεδονικό, να θέσει στην Ελλάδα ζήτημα Κουτσόβλαχων και ίδρυσης ρουμανικών σχολείων. Το Νοέμβριο του 1973 επρόκειτο να επισκεφθεί την Ελλάδα ο Τσαουσέσκου. Ήταν η πρώτη προγραμματισμένη επίσκεψη αρχηγού κομμουνιστικού κράτους στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Τα γεγονότα του Πολυτεχνείου ματαίωσαν την επίσκεψη.

Μετά την ανατροπή της δικτατορίας νέα ώθηση στις ελληνορουμανικές σχέσεις έδωσε η επίσκεψη του Καραμανλή στο Βουκουρέστι το Μάιο του 1975. Εντασσόταν στη βαλκανική πολιτική του Καραμανλή για προώθηση των ελληνικών θέσεων στο Κυπριακό και στις ελληνοτουρκικές διαφορές, σε μια περίοδο που υπήρχε σχετική ύφεση στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης λόγω της Συνδιάσκεψης για την Ευρωπαϊκή Συνεργασία και Ασφάλεια. Πρόθεση του Καραμανλή ήταν η εξασφάλιση της ρουμανικής συμπαράστασης στο Κυπριακό. Ο Τσαουσέσκου, λόγω των καλών σχέσεων της Ρουμανίας και με την Τουρκία, δεν παρέλειψε να επιρρίψει ευθύνες και στην ελληνική πλευρά για την όξυνση της κυπριακής κρίσης. Αναφέρθηκε στην αποτυχία της κυπριακής κυβέρνησης να ρυθμίσει τις σχέσεις των δύο κοινοτήτων μετά το 1964 και στο πραξικόπημα των Ελλήνων αξιωματικών, υπαινισσόμενος επιμερισμό ευθυνών Ελλάδας και Τουρκίας. Ο Καραμανλής καταδίκασε το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, αλλά δεν έθεσε στην ίδια μοίρα τα γεγονότα της 15^{ης} Ιουλίου με αυτά της 20^{ης} Ιουλίου και της 14^{ης} Αυγούστου 1974, επισημαίνοντας την τουρκική κακοβουλία. Παρά τις διαφορετικές προσεγγίσεις των αιτιών της κυπριακής τραγωδίας, Καραμανλής και Τσαουσέσκου συμφώνησαν στο γενικό πλαίσιο λύσης του Κυπριακού: αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων, εξασφάλιση της ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας της νήσου, επιστροφή των προσφύγων και αποδοχή της ομοσπονδιακής λύσης, υπό τον όρο ότι το έδαφος θα ήταν ανάλογο με τον πληθυσμό. Σχετικά με τη διμερή συνεργασία αποφασίστηκε να πραγματοποιηθεί συνάντηση εμπειρογνομόνων για την εξέταση των διμερών εμπορικών σχέσεων, της οικονομικής συνεργασίας και της προοπτικής ίδρυσης μεικτών επιτροπών. Η ημιανεξάρτητη εξωτερική πολιτική της Ρουμανίας έναντι της

Μόσχας και η αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του NATO δημιούργησαν μια αίσθηση αλληλεγγύης μεταξύ Ελλάδας και Ρουμανίας σχετικά με τη στάση των μικρών κρατών έναντι των Μεγάλων Δυνάμεων.

Κατά την επίσκεψη του Τσαουσέσκου στην Αθήνα, το Μάρτιο του 1976, Καραμανλής και Τσαουσέσκου υπέγραψαν συμφωνία μακροπρόθεσμης οικονομικής συνεργασίας. Κατά τη νέα επίσκεψη του Καραμανλή στο Βουκουρέστι, το Μάρτιο του 1979, οι δύο πλευρές υπογράμμισαν τη θέλησή τους να δώσουν την αναγκαία ώθηση στην περαιτέρω διεύρυνση της ελληνορουμανικής συνεργασίας σε όλους τους τομείς, χαιρετίζοντας ιδιαίτερα την πρόοδο που σημειώθηκε στον όγκο των εμπορικών ανταλλαγών. Καραμανλής και Τσαουσέσκου συζήτησαν τη διεθνή κατάσταση, την εισβολή του Βιετνάμ στην Καμπότζη και της Κίνας στο Βιετνάμ, την όξυνση των σοβιετοκινεζικών σχέσεων και την ανάμιξη της Κίνας στις βαλκανικές υποθέσεις σε αντισοβιετική βάση. Σχετικά με το Κυπριακό οι δύο πλευρές συμφώνησαν στο γνωστό πλαίσιο επίλυσης. Στο ζήτημα της υφαλοκρηπίδας η Ρουμανία διαφωνούσε με την ελληνική θέση ότι κάθε νησί έχει τη δική του υφαλοκρηπίδα και ότι η ελληνοτουρκική διαφορά πρέπει να παραπεμφθεί στη Χάγη. Ανάλογα προβλήματα είχε και η Ρουμανία με την Ουκρανία για την ουκρανική βραχονησίδα «Το νησί των φιδιών» στις εκβολές του Δούναβη, σε απόσταση 48 χιλιομέτρων από τη Σουλινά. Η Ρουμανία έθετε στην Ουκρανία ζήτημα υφαλοκρηπίδας στη Μαύρη Θάλασσα, αγνοώντας «Το νησί των φιδιών» που το θεωρούσε βράχο και όχι νησί, σε αντίθεση με την Ουκρανία. Κατά κάποιο τρόπο, υπήρχαν αναλογίες μεταξύ της τουρκικής θέσης για την υφαλοκρηπίδα στο Αιγαίο σε βάρος της Ελλάδας και της ρουμανικής για την υφαλοκρηπίδα στη Μαύρη Θάλασσα σε βάρος της Ουκρανίας. Σχετικά με τη βουλγαρογιουγκοσλαβική διένεξη για το Μακεδονικό, ο Τσαουσέσκου δικαίωσε τη Βουλγαρία η οποία είχε προτείνει στη Γιουγκοσλαβία την υπογραφή συμφώνου για το απαραβίαστο των συνόρων. Προφανώς, υπήρχε αλληλεγγύη μεταξύ Βουλγαρίας και Ρουμανίας στο ζήτημα του μακεδονικού και του молδαβικού έθνους. Η ρουμανική ιστοριογραφία αμφισβητούσε την ιστορικότητα του μακεδονικού έθνους, όπως και η βουλγαρική την ιστορικότητα του μακεδονικού έθνους.

Το 1980 η Ελλάδα επέστρεψε στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, αφού πρώτα είχε ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1979. Το 1981 το ΠΑΣΟΚ ανήλθε στην εξουσία. Η Ελλάδα παρέμεινε στο ΝΑΤΟ και η σοσιαλιστική κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου δεν πραγματοποίησε δημοψήφισμα για την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, όπως επαγγελλόταν το ΠΑΣΟΚ προεκλογικά. Ο Ανδρέας Παπανδρέου ήταν γνωστός στον ρουμανικό πολιτικό κόσμο. Παρά την επιστροφή της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ, χωρίς τη λύση του Κυπριακού, η κυβέρνηση Παπανδρέου τόνιζε ότι η εθνική κυριαρχία και ανεξαρτησία της Ελλάδας δεν επιδέχονταν αμφισβήτηση και είχε αρχίσει τις διαδικασίες για το κλείσιμο των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα. Έτσι, υπήρχε πάλι μια κοινή ρητορική μεταξύ Ελλάδας και Ρουμανίας αναφορικά με το είδος των σχέσεων μεταξύ μικρών λαών και Μεγάλων Δυνάμεων. Οι ελληνορουμανικές σχέσεις εξελίσσονταν ομαλά. Στα ρουμανικά πανεπιστήμια σπούδαζε ένας σημαντικός αριθμός Ελλήνων φοιτητών. Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες στη Ρουμανία επαναπατρίζονταν στην Ελλάδα. Στις αρχές Μαΐου 1982 ο Τσαουσέσκου επισκέφθηκε για δεύτερη φορά την Ελλάδα. Στη διεθνή σκηνή το κύριο ζήτημα ήταν η εισβολή της Αργεντινής στα νησιά Φάλκλαντ και η σύγκρουση της Μεγάλης Βρετανίας με την Αργεντινή. Στις συνομιλίες του με τον Τσαουσέσκου ο Παπανδρέου υπογράμμισε ότι η Ελλάδα καταδίκασε την εισβολή της Αργεντινής στα νησιά Φάλκλαντ και στήριξε την Αγγλία, καλώντας το Λονδίνο να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του απέναντι στην Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία είχε επίσης αποβεί θύμα εισβολής. Επικαλούμενος την Τελική Πράξη του Ελσίνκι (Αύγουστος 1975) για το απαραβίαστο των συνόρων χαρακτήρισε το καθεστώς του Αιγαίου ως οριστικό. Παπανδρέου και Τσαουσέσκου τάχθηκαν υπέρ μιας αποπυρηνικοποιημένης ζώνης στη Βαλκανική και κατά των πυρηνικών εξοπλισμών. Σε διμερές επίπεδο συζητήθηκε η διευθέτηση των προβλημάτων των Ελλήνων φοιτητών σε ρουμανικά πανεπιστήμια και της μεταφοράς των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων Ελλήνων πολιτικών προσφύγων που είχαν εργαστεί στη Ρουμανία, αλλά επέστρεψαν στην Ελλάδα. Συμφωνήθηκε η διεύρυνση των εμπορικών συναλλαγών, αλλά αφού πρώτα η ρουμανική πλευρά καταβάλει τα οφειλόμενα ποσά στην Ελλάδα μετά την κατάργηση του συστήμα-

τος κλήρινγκ. Το καλό κλίμα στις διμερείς σχέσεις συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια.

Ενώ η δεκατία του '80 ήταν για την Ελλάδα περίοδος επίπλαστης ευημερίας, η Ρουμανία βίωνε μια πρωτοφανή λιτότητα. Όπως αναφέρθηκε, η ημιανεξάρτηση εξωτερική πολιτική του Τσαουσέσκου είχε ως αποτέλεσμα τη χορήγηση δανείων από τη Δύση για την ανάπτυξη της βιομηχανίας της Ρουμανίας. Κινούμενος στο πνεύμα της οικονομικής φιλοσοφίας των Ρουμάνων φιλελευθέρων της δεκαετίας του '20, ο Τσαουσέσκου έδωσε έμφαση στη βαριά βιομηχανία. Τεράστια ποσά δαπανήθηκαν στην πετρελαϊκή και χημική βιομηχανία, όπως και στη μεταλλουργία, ενώ παραμελήθηκε η αγροτική παραγωγή και η βιομηχανία καταναλωτικών αγαθών. Αλλά η Ρουμανία δεν είχε τα αναγκαία αποθέματα πετρελαίου και αγόραζε πετρέλαιο από το Ιράν και χώρες του Τρίτου Κόσμου. Όταν στα μέσα της δεκαετίας του '70 αυξήθηκε η τιμή του πετρελαίου, η Ρουμανία αγόραζε λιγότερο αργό πετρέλαιο που το επεξεργαζόταν και το πουλούσε ως βενζίνη στη διεθνή αγορά. Τα εξαγωγικά πετροχημικά προϊόντα της Ρουμανίας δεν είχαν ζήτηση στη διεθνή αγορά. Έτσι, δεν εισέρρεαν εισοδήματα σε σκληρό συνάλλαγμα. Η παραγωγή έπεσε και οι εξαγωγές μειώθηκαν. Το εξωτερικό χρέος της Ρουμανίας ανήλθε στις αρχές της δεκαετίας του '80 σε 13 δισ δολάρια. Η χορήγηση των δανείων σταμάτησε και οι δυτικές τράπεζες απαίτησαν την εξόφληση του χρέους. Ο Τσαουσέσκου κατέφυγε σε μέτρα πρωτοφανούς αυστηρής λιτότητας (διανομή τροφίμων με δελτίο, περικοπές μισθών, περικοπές στη χρήση ηλεκτρικής ενέργειας), προκαλώντας κοινωνικές αντιδράσεις. Το βιωτικό επίπεδο των Ρουμάνων έπεσε αισθητά. Στις 15 Νοεμβρίου 1987 εργάτες στο Μπρασόφ προέβησαν στις πρώτες διαδηλώσεις δυσαρέσκειας, διαμαρτυρούμενοι για τη μείωση των ισχνών τους μισθών. Το καθεστώς αδιαφόρησε για τα αιτήματα των εργατών και, το σπουδαιότερο, αγνόησε την Περεστρόικα (αναδόμηση της κοινωνία) και τη Γκλάνοστ (διαφάνεια) του Σοβιετικού ηγέτη Μιχαήλ Γκορμπατσώφ. Στις 12 Απριλίου 1988, σε πανηγυρική ατμόσφαιρα, ο Τσαουσέσκου ανακοίνωσε ότι το εξωτερικό χρέος της χώρας ξοφλήθηκε και ότι οι πολίτες μπορούσαν να προσδοκούν ένα καλύτερο μέλλον. Αλλά η αξιοπιστία του Τσαουσέσκου είχε κλονιστεί ανεπανόρθωτα. Η λαϊκή εξέγερση του Δεκεμβρίου 1989 στο Βουκουρέστι, απότοκη της πτώσης του τείχους του Βερολίνου και των κα-

ταιγιστικών εξελίξεων στην Ανατολική Ευρώπη, οδήγησε στην εκτέλεση του ζεύγους Τσαουσέσκου.

Ο Ιόν Μπραντ ήταν πρέσβης της Ρουμανίας στην Αθήνα από το 1973 μέχρι το 1982. Τα Απομνημονεύματά του για τη θητεία του στην Ελλάδα αποτελούν μια σημαντική πηγή για την εξέλιξη των ελληνορουμανικών σχέσεων, αλλά και για τη μετάβαση της Ελλάδας από τη δικτατορία στη μεταπολίτευση, όπως τη βίωσε ένας ξένος παρατηρητής. Δυστυχώς, οι χαλεποί καιροί δεν επέτρεψαν να μεταφραστεί όλο του το έργο, έγινε μια επιλογή του υλικού που αφορά κυρίως τις ελληνορουμανικές σχέσεις και αποτελεί μια αυθεντική πηγή για τους ιστορικούς. Έχοντας επιμεληθεί τα πρωτόλεια της μετάφρασης, σε αντιπαράβολή με το πρωτότυπο, αναλαμβάνω την ευθύνη για τη τελική μορφή.

Σπυρίδων Σφέτας

Αναπληρωτής Καθηγητής Νεότερης και Σύγχρονης Βαλκανικής Ιστορίας
του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Α.Π.Θ.